

Flaviopolis Antik Kenti ve Roma Evi Mozaikleri

Ayşe ERSOY, Kürşat KOÇER, Murat SERİN

Flaviopolis Antik Kenti ve Roma Evi Mozaikleri*

Flaviopolis Ancient City Mosaics

Ayşe ERSOY**

Kürşat KOÇER***

Murat SERİN****

Özet

Kilikya Pedias'ın önemli kentlerinden olan Flaviopolis Antik Kenti günümüzde tamamen Kadirli ilçesi yerleşimi altında kalmıştır. Son yıllarda Bağ Mahallesi'nde Osmaniye Müzesi'nce yapılan kurtarma kazılarıyla ortaya çıkarılan mozaik ve kalıntılarla tekrar gündeme gelen Antik Kent ile ilgili bugüne kadar kapsamlı bir bilimsel çalışma yapılmamıştır. Kurtarma kazılarıyla sadece parsel bazında kalıntılara ve mozaik taban döşemelerine ulaşılan Antik Kent'in bir parselde yapılan kurtarma kazısı bile Flaviopolis Antik Kenti'nin Roma Dönemi'ni aydınlatması açısından çok büyük önem arz etmektedir. Bu makalede, Flaviopolis Kenti'nin tarihi hakkında kısa bir bilgi sunulup son yıllarda Osmaniye Müzesi'nce yapılan kurtarma kazıları sonucu bir bölümü ortaya çıkarılan Roma Dönemi'ne ait bir yapının iç atriumunda (avlu) ve tricliniumunda (ziyafet / kabul salonu) ve bir odasında ortaya çıkarılan mozaiklerde yer alan "Nereidlerin Geçışı ve Kassiopeia ve Tritonlar, Mevsimler ve Hayvanlar, Aeneas ve Dido'un Aslan Avı tasvirleri ve Geometrik Desenli Mozaikler incelenecektir. Mozaiklerdeki tasvirlerin Anadolu'da ve Roma İmparatorluğu'nun hakimiyetindeki Asya, Avrupa ve Kuzey Afrika ülkelerinde bulunan mitolojik konular içeren benzer kompozisyonlar içeren mozaiklerle karşılaştırılması yapılarak ikonografisi ortaya konulacaktır. Flaviopolis Antik Kenti'ne ait ilk yazılı belge niteliği taşıyan mozaikler bu makale ile ilk defa yayımlanarak bilim dünyasına sunulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Atrium, Nereid, Pedias, Triclinium, Mozaik

Abstract

Flaviopolis, one of the most important ancient cities of Cilicia Pedias, has been entirely buried under the modern town of Kadirli. Thus far, no scientific research has been conducted about the antique city which came to the fore once again by the mosaics and other remains unearthed in the Bağ district during the recent excavations conducted by the Osmaniye Archaeological Museum. Even though the rescue excavations were only conducted in one parcel, the exposed floor mosaics and the other archaeological remains are regarded as extremely important finds due to shedding light on the Roman era of Flaviopolis.

In this article, following a brief historical background, an analysis will be carried out on the floor mosaics that include "Passage of Nereids, Cassiopeia and Tritons, seasons and animals, the lion hunt scene of Aeneas and Dido as well as geometric

* Geliş Tarihi: 03.03.2021- Kabul Tarihi: 01.06.2021

** Müze Müdürü, Hatay Müze Müdürlüğü, Maşuklu Mahallesi, Atatürk Caddesi, No:1 Hatay Arkeoloji Müzesi, Antakya/HATAY, a-ersoy-0106@hotmail.com, ORCID ID: 0000-0002-5385-0872

*** Arkeolog, Osmaniye Müze Müdürlüğü, Fakiuşağı Mahallesi, Prof. Dr. Alper Akinoğlu Caddesi, Kültür merkezi yanı, Osmaniye Merkez, kursat.kocer@kulturturizm.gov.tr, ORCID ID: 0000-0003-3084-7133

**** Müze Araştırmacısı, 15 Temmuz Şehitleri ve Demokrasi Müzesi, Yıldırım Beyazıt Mahallesi, Enver Paşa Sokak, No: 6, Kahramankazan/ANKARA, serinmurat960@gmail.com, ORCID ID: 0000-0003-7559-3005

motifs” in the inner courtyard (atrium), the dining room (triclinium) and one of the rooms of a Roman period building, that were unearthed as a result of the recent excavations conducted by Osmaniye Archaeological Museum. In order to define their iconography, these mosaics are compared to other mosaics with similar mythological scenes and compositions from Anatolia as well as Asian, European and North African countries that were controlled by the Roman Empire. These mosaics that can be regarded as the first written documents from the ancient city of Flaviopolis will be published for the first time in this article and shared with the science world.

Key Words: Atrium, Nereid, Pedias, Triclinium, Mosaic

1. Flaviopolis Antik Kenti ve Roma Evi Mozaikleri

Flaviopolis Antik Kenti, Kadirli ilçe merkezinde yer almakta olup günümüzde tamamen modern yerleşimin altında kalmış durumdadır. Kadirli, Osmaniye ilinin nüfus ve yüzölçümü açısından en büyük ilçesi konumundadır. Tarihte Kars, Kars Bazar gibi isimlerle anılan Flaviopolis, Kilikya’da Roma’nın kurduğu önemli antik kentlerdendir. Kilikya’nın MÖ 64 yılında Roma eyaleti olması öncesinde çeşitli bölgelerini ellerinde bulduran krallar tarafından yerleşimler kurulması, Roma’nın bölgede uyguladığı yeniden iskân politikası ile bağlantılıdır. Kilikya’da Roma Dönemi’nde Kilikya Pedias’ın kuzeydoğusunda İmparator Vespasian tarafından MS 73 yılında kurulan son şehir Flaviopolis’tir. Flaviopolis’in bugünkü Kadirli ilçe merkezine lokalize edilebileceğine dair görüş birliği vardır (Sayar, 1999: s. 211-212). Savrun Çayı’nın doğu kıyısında kurulan Flaviopolis, “Flavienler’in Kenti” anlamına gelir. Flavienler sülalesi MS 69-96 yıllarında hüküm sürmüşlerdir. Vespasian da Flavien soyundan geldiğinin göstergesi olarak kurduğu kente “Flaviopolis” adını vermiştir.

Şehrin o dönemdeki zenginliği ticaretten ve verimli topraklarından kaynaklanmaktadır. Şehrin doğu ve batısındaki yüksek tepeler, nekropolünü oluşturmaktadır. Günümüzde birçoğu hala ayakta kalan ve çok geniş alanları kapsayan iki nekropol alanı, o dönemdeki kentin büyüklüğünün ve nüfusunun kanıtlarıdır. MÖ 1. yüzyıl ortalarına doğru başlayıp MS 1. yüzyılın üçüncü çeyreğine kadar devam eden, Kilikya’yı Romalılaştırmak için yeni şehirler kurulması dönemi Flaviuslar Devri başlarında Flaviopolis şehrinin kurulmasıyla sona ermiştir¹. Vespasian’dan sonra Antik Kent’te Titus ve Domitianus dönemleri gelir. H. Th. Bossert’e göre kentte Roma Dönemi’nden önceki

zamanlara ait buluntu yoktur (Altay, 1965: s. 50, Ünal ve Girginer, 2007: s. 450). İngiliz gezgin Edwin John Davis, 1875’de Kilikya’yı ziyaret etmesinden sonra kaleme aldığı seyahatnamesinde; Flaviopolis Kenti’nin özellikle forumuna ait kalıntılardan, kasabanın her yerinde kaya mezarlarının bulunduğu, kasabadaki çoğu evin duvarlarında antik kentin kalıntılarının kullanıldığından bahseder. Kadirli’de Flaviopolis Antik Kenti’nin adının geçtiği yazılı bir kayıt bulunamamıştır. Ancak topografyasından ve dönemin sikkelerinden yola çıkarak Flaviopolis Kenti, varlığını ortaya koymaktadır. Şehrin surları ile ilgili günümüze hiçbir iz kalmamıştır. 1892’de Wilhelm, Savrun Çayı’na doğru bir hat şeklinde şehrin sur kalıntılarının izlenebildiğini ifade eder. Flaviopolis Antik Kenti’ni günümüze taşıyan en önemli buluntular mezar stelleri, sütunlar, sütun başlıkları ve yazıtlardır. Bölgede ele geçen bir yazıt sayesinde kentte Dionysos Kallikarpos kültürünün varlığını öğreniyoruz (Ünal ve Girginer, 2007: s. 361). Bu kültürün Kilikya’da tapıldığı bilinmesine rağmen bu kültürle ilgili bugüne kadar bir heykel bulunamamıştır. Kadirli ilk olarak Savrun Çayı’nın doğusundaki tepenin eteklerinde kurulmuş ve 1865 yılına kadar dar bir alanda yerleşim görmesine rağmen 1865 yılından sonra Fıka-i İslahiye hareketiyle asıl gelişimini yaşamıştır². Kadirli’nin zaman içerisinde aldığı iç-dış göçlerin etkisiyle nüfusunun artması ve kentleşmesi, antik kalıntılardan geriye kalan yapı taşlarının evlerde, bahçe duvarlarında kullanılmasına ve yok olmasına neden olmuştur. 1932 yılında Kadirli merkezde bir fosseptik çukuru açılırken tesadüfen bulunan ve sayılı örneklerden olan 2 metrelik ‘Bronz Hadrianus Heykeli’, kentin Roma’daki ihtişamını ortaya koyar. Heykelin çıktığı tarihlerde bilim dünyasının ilgisi bu bölgeye çevrilmesine rağmen Antik Kentin modern ilçe

1 Kilikya’daki Roma şehirlerinin kuruluş süreci hakkında detaylı bilgi için bkz. Sayar, 2012: s. 75-81 vd.

2 Kadirli Kent Merkezinin gelişimi hakkında bkz. Üçecem ve Hayli, 2003: s. 67.

yerleşiminin altında kalması nedeniyle bölgede bugüne kadar bilimsel bir çalışma yapılamamıştır. Flaviopolis Antik Kenti'ni günümüze taşıyan ayakta kalan tek yapı Alacami'dir. Yapı, Ayasofya'dan sonra ayakta kalmış Anadolu'daki en önemli Geç Antik Çağ Kilisesi'dir³. 1947'de Bossert ve Alkım, Alacami'de inceleme ve kısa bir çalışma yapmışlar; Prof. Dr. Halet Çambel, 1961 yılında Alacami'de bir kazı başlatmış ve Alacami'nin tabanında önemli mozaikleri ortaya çıkarmıştır. Bu tarihten sonra Flaviopolis'te herhangi bir arkeolojik kazı da yapılmamıştır. 2015 yılında Kadirli ilçesi, Bağ Mahallesi'nde Alacami'ye yakın bir mesafedeki alanda Osmaniye Müzesi tarafından sondaj kazısı yapılmaya kadar Flaviopolis Antik Kenti'nin yayılım sahası tam olarak tespit edilememiştir. Bölgenin III. derece arkeolojik sit alanı olarak tescil edilmesinden sonra parsel sahibinin inşaat izni almak için yaptırdığı sondaj kazısında Osmaniye Müzesi'nce 7 adet sondaj açılmış, parselin batısında açılan iki açmada yaklaşık 2 m. derinlikte Flaviopolis'in ilk mozaikleri ve kalıntıları ortaya çıkarılmıştır (Resim 1). Sondaj kazısından sonra parsel I. Derece Arkeolojik Sit Alanı olarak tescil edilerek korumaya alındıktan sonra 2018 yılında Dere Mahallesi, 237 ada, 38 parselde Müze Müdürlüğü başkanlığında bilimsel kurtarma kazıları başlatılmıştır. Kazılarda ilk yıl, sondaj sonucu bulunan etrafı giyos deseniyle sınırlı leopar, aslan gibi hayvanların yer aldığı mozaikler açılmış ve bu mozaiklerin kuzeyinde hayvanlar mozaığının devamı "Mevsimler Mozaığı" ortaya çıkarılmıştır. 2019 yılında 27 işçi ile 9 ay boyunca kazılara devam edilmiş; 2020 yılında da mozaiklerde temizlik, restorasyon ve belgeleme çalışmaları yapılmıştır. 3 yılın sonunda parsel boyunca antik kentin alt yapısına ait su yolları, büyük bir villaya ait atrium, atriumun başında bir çeşme, atriumun ortasında bir süs havuzunun (impluvium) kuzey köşesi, Roma Evi'nin atriumuna açılan ziyafet/kabul salonunun (triclinium) güney ve doğu köşeleri ve diğer bir odanın yarısı, villaya su taşıyan künk su yolları, parselin kuzeyinde kazılarda bulunan sikkelerden yola çıkarak MS 5.-6. yüzyıla tarihlenilebileceğimiz duvarları çakıl taşları ile örülmüş içerisinde ocakların ve ışıkların bulunduğu mekânlar ve bir küçük latrina bulunmuştur. Parselin güneyinde ortaya çıkarılan Roma Evi'nin atriumu, doğu batı ve kuzey güney ekseninde süs havuzunu her iki taraftan çevreler şekilde yapılmıştır. Güney yönde süs havuzu yola doğru devam etmektedir.

1. 1. Flaviopolis Evi'nin Atriumuna Ait Mozaikler

Flaviopolis Evi'nin bu bölümünde 2018 ve 2019 yılında yapılan kurtarma kazılarında "Nereidlerin Geçişi ve Kassiopeia", "Mevsimler Mozaığı" ve "Hayvanlar Mozaığı" ortaya çıkarılmıştır.

1. 1. 1. Nereidlerin Geçişi ve Kassiopeia Sahnesi

Kuzeydoğu-güneybatı yönünde 3.20x5.40 m boyutlarındaki kompozisyonun en dış bordüründe geometrik motifler yer almaktadır. Birbirini takip eder vaziyette, ortasında daire ve dörtgenlerin görüldüğü bir geometrik panelden oluşan dış kalın bordür ana kompozisyonu sınırlandırmaktadır. Dış kalın bordürden ana sahneye doğru olan ikinci bir ince bordür sadece "Nereidlerin Geçişi ve Kassiopeia" sahnelerini çevrelemektedir. Atriumun ana kompozisyonu olan "Nereidlerin Geçişi" ve "Kassiopeia ve Tritonlar" mozaikleri ayrıca tomurcuk dikenlerden oluşan ve sarmaşık gibi devam eden ikinci bir bordürle çevrelenmiştir. Bu kompozisyonda soldan sağa doğru 2 mitolojik deniz yaratığı üzerinde Nereidler betimlenmişlerdir. İlk Nereid, omuzları üzerine atılmış, kahverenginin hâkim olduğu çiçekli şalı rüzgârda dalgalanan İksaropieh (XΑΡΟΠΗΗ) isimli bir Nereid'tir. Çıplak olarak betimlenen Nereid'in sadece sağ bacağına yığılmış sarı renkli bir himationu bulunmaktadır (Resim 2). Nereid; köpek başlı, köpek ayaklı, köpek gövdeli, balık kuyruklu mitolojik bir deniz yaratığı üzerine hafif yan olarak oturmuştur. Baş ve gövdesi cepheden verilmiştir. Sağ kolunu yukarı kaldırmış olup elinde bir kap tutmaktadır. Diğer eli deniz yaratığını sürer vaziyette yaratığın boynundadır. Kollarında pazubent ve bilezikler, ayaklarında halhal takılıdır. Sahnede sağa doğru üzerinde Terpiomeneh (ΤΕΡΠΙΟΜΕΝΗ) ismi yazılı ikinci bir Nereid daha yer almaktadır (Resim 3). Bu ikinci Nereid yine çıplak olarak betimlenmiş olup giysisi tek bacağına sarılı vaziyettedir. Üzerindeki siyah mantosunun kenarından tutarak başının üzerinde havalandırır biçimde, pençelerini öne doğru uzatan balık kuyruklu, yüzer vaziyetteki deniz panteri üzerine yan oturur vaziyette tasvir edilmiştir. Baş ve gövdesi cepheden, bacakları ise sağına doğru cepheden verilmiştir. Kollarında diğer figürde olduğu gibi pazubent ve bilezik, ayaklarında ise halhal bulunmaktadır. Saçları sarı olan Nereid'in saçları

3 Alacami hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Bayliss, 1997: s. 57-87.

ortadan ayrılmıştır. Üçüncü figür yine bir Nereid olup bu iki Nereid'e doğru denizin karşısından gelmektedir. Dağınık saçlı, başları üzerinde istakoz kıskacı bulunan, üst kısmı insan alt kısmı ise yılan şeklinde kıvrılarak balık kuyruğuyla son bulan bir vücuda sahip mitolojik deniz yaratığı Triton'un kucağına oturmuş vaziyettedir. Siyah saçlarını boynunun bir kenarına topuz yapmış olarak betimlenen Nereid'in kollarında bilezik, ayaklarında ise halhal vardır. Başının her iki yanında eski Yunanca Treitonis (TPEITIIINIC) yazısı yer alır (Resim 4). Yukarıya kaldırdığı sol elinde süslü bir bilezik, sağ elinde ise içerisinde takılar bulunan bir kap tutmaktadır. Tritona doğru bakar vaziyettedir. Himationu tamamen sıyrılarak bir bacağına üstünde yığılmış olup bir bacağı ve üst vücutu tamamen çıplaktır.

1. 1. 2. Kassiopeia ve Tritonlar Sahnesi

Yola doğru ortaya çıkarılan son sahne "Kassiopeia ve Tritonlar" sahnesidir (Resim 5). Kassiopeia, dağınık saçlı, başları üzerinde istakoz kıskacı bulunan üst kısmı insan, alt kısmı at bacaklı, balık kuyruklu mitolojik deniz yaratıkları olan tritonların ortasında istiridye kabuğunun içerisinde cepheden betimlenmiştir. Tritonlardan biri genç diğeri ise ak saç ve sakalıyla yaşlıdır. Kassiopeia'nın sıyrılmış himationu bir bacağına örtmüş olup diğer bacağı ve vücutu çıplaktır. İki elini dirsekten kırmış vaziyette omzuna dökülen uzun siyah saçlarını tutan Kassiopeia'nın başında altından bir taç bulunmaktadır. Kassiopeia'nın boynunda iri taşlardan süslü gerdanlığı dikkat çekmektedir. Diğer Nereidler gibi pazubent, bilezik ve halhallar takmıştır. Sahnenin alt kısmında elinde tuttuğu aynayı Kassiopeia'ya uzatan Eros bulunmaktadır. Başının üst kısmında eski Yunanca Kassiopeia (KACCIEPIA) yazmaktadır. Sahnenin alt bölümünde yeşil, sarı ve mavi renk tonlarının hâkim olduğu tesseralardan yapılmış 3 adet iri balık bulunmaktadır. Deniz yaratıklarının ve balıkların yönünün ters şekilde mozaikte yansıtılması yaratık ve balıkların su içerisinde hareket halinde olduklarının göstergesidir. Biri yaşlı diğeri genç iki triton tarafından bir istiridye kabuğu içerisinde gezdirilir biçimde tasvir edilen Kassiopeia, Etiyopya Ülkesi Kralı Kephesus'un karısıdır. Mitolojiye göre kibirliliği ile ünlü Kassiopeia kendisinin deniz perileri Nereid'lerden bile güzel olduğunu iddia etmiş ve Nereidlerle Kassiopeia arasında bir güzellik yarışması düzenlenmiştir.

Yarışmayı Kassiopeia kazanmıştır. Ancak bu olay Tanrı Poseidon'u kızdırmış ve Kassiopeia'nın ülkesini sular altında bırakarak kızı Andromeda'ya zarar verecek bir yaratık göndermiştir (Kerenly, 1999: s. 49). Mozaikte Kassiopeia'nın iki Triton tarafından bir istiridye kabuğu içinde gezdirilmesi ve başında bir taç, boynunda iri taşlardan bir gerdanlığın olması yarışmayı kazandığının kanıtları olarak tasvir edilmiştir.

Flaviopolis Evi'nin iç atriumunu süsleyen "Kassiopeia ile Nereidlerin Güzellik Yarışması" anlatan bu mozaik çok nadir bir betimlemedir. Anadolu mozaiklerinde, özellikle mozaiklerin merkezi konumunda olan Zeugma ve Antakya'da bulunan örneklerde, bu güzellik yarışmasına yer verilen sahnelere rastlanmamıştır. "Kassiopeia ile Nereidlerin Güzellik Yarışması" sahnesi; Suriye'de Hama şehrinin Qalaat al-Madiq kasabasında yer alan Apamea Müzesi'nde sergilenen bir mozaikte, Güney Kıbrıs'ta Baf Bölgesi'ndeki Paphos Antik Kenti içerisindeki Aion Evi'nde ve Palmyra Bölgesi'ndeki Suriye Ulusal Müzesi'nde sergilenen bir mozaikte yer almaktadır. Apamea Müzesi'nde yer alan mozaikte 13 figür bulunmaktadır. Tasvirde güzellik yarışmasının jürisi Amymone ve Poseidon'dur. Hakem, Sonsuzluk Tanrısı Aion'dur. Yarışmanın sonucunda mozaik betimlemelerinde görüldüğü üzere de Kassiopeia'ya güzellik tacı takılır. Mozaik MS 4. yüzyıla tarihlendirilmektedir (Dunbabin, 1999: s. 169-170).

Kıbrıs'ta bulunan Paphos Antik Kenti'ndeki "Aion Evi" olarak adlandırılan bir Roma Evi'nin ziyafet salonunda yer alan ve 2-1-2 düzenindeki mozaik, 5 adet dikdörtgen panodan oluşur. Kompozisyonun orta merkez panosunda Etiyopya Kraliçesi Kassiopeia ile Nereidler arasındaki güzellik yarışmasının tasviri mevcuttur (Ling, 1998: s. 56-57). Tasvirde, Zeus ve Athena yarışmayı gökten izlemekte; sağ üst köşede Sonsuzluk Tanrısı ve güzellik yarışmasının hakemi Aion bulunmaktadır. Sahnenin merkezinde bulunduğu için mozaik onun adını almıştır. Kafasını çevreleyen bir hale yer almaktadır. Bir taç takmıştır ve sol elinde bir asa taşımaktadır. Kısmen korunmuş sağ eli yarışmanın galibi olarak Kassiopeia'yı işaret etmektedir. Tanrıça Krisis, Kassiopeia'ya bir haç takdim ederken, Güneş Tanrısı Helios onu tebrik etmek için elini gökyüzünden uzatır biçimde tasvir edilmiştir (Dunbabin, 1999: s. 230-231, Bowersock, 2006: s. 33, fig. 2.1).

Palmyra Bölgesi'ndeki Suriye Ulusal Müzesi'nde sergilenen ve "Kassiopeia Mozaığı" adı verilen mozaikte, Kassiopeia cepheden çıplak olarak betimlenmiştir. Her iki tarafındaki Nereidler şaşkınlıkla bakmaktadırlar (Olszewski, 2013: s. 229).

Flaviopolis Roma Evi'nin iç atriumunda ortaya çıkarılan mozaikler üzerinde yer alan Nereidler, Tritonlar, Hippokampos ve Deniz Yaratıkları, Roma erken dönem sanatında "Maria Thiasos" olarak bilinirler. Thiasos motifleri genellikle ölümle ilgilidir (Wrede, 1976: s. 147). Mozaik döşemede yer alan Nereidler genellikle peristilli Roma villalarında atrium olarak kullanılan mekanlarda karşımıza çıkar (Er, 2004: s. 42). Efes'te atriumda bulunan mozaik döşemede Nereid at vücutlu bir deniz yaratığı üzerinde mantosunu sağ eliyle havalandırarak oturmaktadır. Kompozisyona elinde yaba ile bir triton eşlik etmektedir (Türkoğlu, 1999: s. 173). Nereid betimli mozaikler özellikle Akdeniz ülkelerinde görülmektedir (Şahin, 2007: s. 88) ve altın çağını MS 3. yüzyılda yaşamıştır (Şahin, 2007: s. 93). Eyaletlerde ve Roma'da deniz konulu mozaiklere aristokratik kesim büyük ilgi göstermiştir. Roma'da ve eyaletlerde peristilli artiumlar adeta bir oda gibi dekore edilmişlerdir. Efes Antik Kenti'nde B Evi peristilli taban mozaığında bulunan "Poseidon'un Amphitrite'yi Denizati Hippokamposla Kaçırması" konusunun işlendiği (Erdemgil, 1986: s. 138) tasvirde Nereid kızı Amphitrite, Flaviopolis Evi mozaiklerinde yer alan Nereidlerle benzerdir. Her iki betimlemede de himation bedeninin alt bölümüne doğru sıyrılmış vaziyette üst kısmı çıplak, deniz yaratığı üzerine oturur vaziyette eliyle rüzgârda havalanan şalını tutar halde betimlenmiştir. Halen Hatay Müzesi'nde sergilenen E Hamamı olarak adlandırılan yapının taban mozaiklerinde Tritonlar ve Nereidler tasvir edilmiştir⁴. Flaviopolis Evi'nde bulunan Nereid ve Triton betimlemeleri ile hemen hemen her iki mozaikte de aynı deniz alayı sahnesini paylaşan Tritonlar ve Nereidler'in sadece isimleri farklıdır. Cezayir'de Setif şehrinde Ain Temouchent'de bulunan ve MS 4. yüzyıla tarihlenen Oceanos Mozaığı'nda panelin merkezinde bulunan büyük bir Oceanos'un başının her iki yanında 4 Nereid betimlemesi yer almaktadır. Tasvirin üst bölümünde yer alan 2 Nereid, deniz yaratıklarının üstüne binmiş vaziyette betimlenmiş olup altta bulunan iki Nereid ise yunuslarla yüzer vaziyettedir (Dunbabin,

1978: s. 151). İspanya'da Deunas şehrindeki bir Roma villasına ait "Oceanos Mozaığı"nda de kompozisyonda ortada bulunan Oceanos'un her iki tarafında deniz yaratıklarının üzerine binmiş iki Nereid betimlemesi bulunmuştur (Lassus, 1956: s. 31).

1. 1. 3. Mevsimler Mozaığı

"Nereidlerin Geçişi ve Kassiopeia" ana kompozisyonunun hemen devamında, bu sahnenin doğu yanında ikili saç örgüsü ile bağlanan 3.20x4.90 m boyutlarındaki mevsimler mozaığı bulunmaktadır (Resim 6). Mozaikte ikili saç örgüsü ile çevrili altı kare pano mevcuttur. Altı pano da birbirine saç örgülerinin iç içe geçmesiyle oluşan svastika motifiyle bağlanmıştır. Batıdan doğuya doğru panolardan ilkinde; çıplak, sarı saçlı başını sol omuz hizasına çeviren ve omuzlarında yeşil pelerini bulunan, cepheden yapılmış bir erkek çocuk figürü betimlenmiştir. Figür, sağ elinde orak, sol elinde buğday demeti tutmaktadır. Alt kısımda buğday başakları vardır. Figürün üst kısmında Teros (ΘΕΡΟΣ) "Yaz" yazmaktadır. İkinci panoda yine çıplak diğer figüre bakar vaziyette ayakta duran, sarı saçlı, çıplak, omuzlarında turuncu pelerini bulunan yapılmış bir erkek çocuk yer almaktadır. Çocuk, sağ elinde iki adet üzüm salkımı taşırken sol elinde orak tutmaktadır. Çocuğun başının üzerinde Metoporon (ΜΕΤΟΠΙΟΝ) "Sonbahar" yazmaktadır. Üçüncü pano bu mozaığın merkezinde bulunmaktadır. Panoda başını hafif sağ omuzuna doğru çevirmiş vaziyette, bordo renk elbiseli, sarı yeşilli giyimli cepheden bir kadın portresi yer almaktadır (Resim 7). Sahnenin üst kısmında Eutekneia (ΕΥΤΕΚΝΕΙΑ) "İyi Soydan Gelen, Soylu Bir Geçmiş Olan" yazısı bulunan bu figür asil, soylu kavramının kişileştirmesidir (personifikasyon). Dördüncü panoda çıplak, sarı saçlı, kırmızı yanaklı, omzunda siyah pelerini olan bir erkek çocuk iki eliyle bordo renkte bir ağ tutmaktadır. Her iki yanda yerde stilize çiçekler ve panonun üst kısmında Ear (ΑΙΑΡ) "Bahar" yazısı yer almaktadır. Beşinci panoda, hafif sol cepheden frontal bir bakış açısı ile ayakta duran başörtülü, başörtüsü omuzlarından kollarına ve sırtına kadar uzanmakta olan yaşlı bir kadın tasviri bulunmaktadır. Kadın, sağ elinde bir kâse ile önünde yerde duran 2 adet amphora ve gri renkte bir kaba zeytinyağı koyarken betimlenmiştir. Kadının üst kısmında Keimon (ΧΕΙΜΩΝ) "Kış" yazmaktadır. Merkezdeki kadın figürünün dört kenarında yer alan betimlemeler, mevsimleri

4 Hatay E Hamamı mozaikleri hakkında detaylı bilgi için bkz. Levi, 1945: s. 269-270.

simgeleyen kişileştirmelerdir. Her bir mevsim, tarımsal ve mevsimsel faaliyetlere göre kişileştirilmiştir. Altıncı panoda; çıplak, sarı saçlı, omuzunda koyu renk pelerini olan bir erkek çocuk, sağ elinde üzüm salkımı, sol elinde keklik tutmaktadır. Üzüm salkımının altında bir siyah turp yer almaktadır. Figürün solunda (EYTY XIII CXPIII) “Sonsuz Bereket” yazıtı yer almakta olup bu figür bereket, bolluk kavramının kişileştirmesidir (Resim 8).

Anadolu’da ve Akdeniz ülkelerindeki mozaiklerde kişileştirme yapılarak işlenen mevsimler Roma Dönemi’nde sık sık karşımıza çıkar. Roma Dönemi’nde aristokratlar tarafından mevsim başlangıçlarında kutlamalar yapılırdı. İlkbaharda baharın müjdecisi çiçek, hasat zamanlarına gelen dönemlerden sonbaharda üzüm ve yazın buğday festivali en çok kutlanan bayramlardı (Parrish, 1984: s. 21). Bayramların bir yansıması olarak mevsimlerin ev süslemelerinde mozaiklerde kullanılması Roma Dönemi’nde oldukça modadır. Mevsimlerin merkezileştirilmiş soyut kavramları mimariyi ve süslemeleri dolduran ideal figürlerdir (Hanfmann, 1951: s. 211). Mevsimler her zaman mutluluk ve refahın sembolleri olarak görüldüğü için süslemelerde ve mozaiklerde çok sık işlenmiştir.

Halen Hatay Arkeoloji Müzesi’nde sergilenen “Zemini Kırmızı Kaplamalı Ev” olarak literatüre giren ve Daphne Antik Kenti’nde Roma Evi’ne ait bir odada 9 pano halinde bulunmuş olan mozaiklerin ilk 5 panosunda mitolojiye ait konular tasvir edilmiş olup bu tasvirlerin köşelerinde yer alan küçük panolarda mevsimler betimlenmiştir⁵. Sol elinde bir kantharos tutmaktadır. Daphne Mozaïği’nde olduğu gibi Flaviopolis Evi mozaiklerinden biri olan Mevsimler Mozaïği’nde de erkek çocuklar betimlenmiş olup çocuklar kanatsızdır. Yaz aylarını temsil eden çocuğun elinde bir orak ve buğday başakları bulunması; kış aylarını temsil eden figürün giyinik olması; sonbaharı temsil eden figürün bir elinde orak ve diğer elinde üzüm salkımı bulunması Daphne mevsimler mozaikleriyle ortak özellikler taşıdığına göstergesidir.

Yine Amisos Mozaïği’nde mevsimler; Akhilleus-Thetis panosunun köşelerine gelecek şekilde kişileştirilerek betimlenmiştir. Mevsimler, büst şeklinde kadınlar olarak tasvir edilmiştir. Mozaikte, sonbaharda kadın büstünün başında asma dallarından ve üzümlerden

oluşan bir taç; yaz mevsiminde başaklardan oluşan bir taç; ilkbaharda ise çiçekli bir taç bulunmaktadır. Kış mevsiminde ise kadın tamamen giyinik olup üstüne giydiği manto ile başını da örtmüştür (Şahin, 2004: s. 20-21). Amisos Mozaïği’nde mevsimler kadınlar, Flaviopolis ve Daphne mozaiklerinde ise yapıları çocuklarla kişileştirilmiştir. Ancak üzüm, orak, buğday, çiçek ve figürlerin giyinik olması gibi tarım ve mevsimlerin ortak özellikleri hep aynı argümanlarla verilmiştir. Flaviopolis mozaiklerinde mevsimlerin adlarının da figürlerin baş kısımlarında yazması Amisos ve Daphne mozaiklerinde görülmez. Antakya, Amisos ve Flaviopolis mozaiklerinde mevsimler hep ikili saç örgüsü bordürüyle sınırlandırılmış olup bordürlerin aynı olması ilgi çekicidir.

Flaviopolis Evi Mozaïği’nde, Mevsimler Mozaïği’nin tam merkezinde yer alan Eutekneia (EYTE KNEIA) “İyi Soydan Gelen, Soylu Bir Geçmiş Olan” figürü; asil, soylu kavramının kişileştirmesi olup özellikle Geç Roma Dönemi’nde çok karşımıza çıkan bir tasvirdir. Hatay Arkeoloji Müzesi’nde sergilenen, Antakya’da bulunmuş bir hamamın soğukluk (frigidarium) bölümüne ait “Soteria Mozaïği” kurtarıcı kavramının (Levi, 1945: s. 304-306); Harbiye’de Yakto Villası’nda bulunan Yakto Mozaïği’nin merkezinde yer alan “Megalopsyche Mozaïği” ise yüce ruhun ve cömertliğin kişileştirmesidir⁶.

Mevsimler Mozaïği ve Nereidlerin Geçiş-Kassiopeia ve Tritonlar büyük bir kompozisyon halinde dikdörtgen panolara bölünmüş; içinde geometrik ve zikzak motiflerinin bulunduğu geniş bir bordürle çevrelenmiştir (Resim 9). Mevsimler Mozaïği’nin güneyinde tabanı opus sectile ile döşenmiş, kenarları mermerle kaplı, başında kalkerden volütlü olduğu bulunan bir çeşmenin alt bölümü ortaya çıkarılmıştır.

1. 1. 4. Panolar İçinde Hayvanlar Mozaïği

Hayvanlar Mozaïği süs havuzunun doğusunda, Mevsimler Mozaïği’nin güneyinde, kuzeydoğu-güneybatı yönünde 6.20x3.15 cm ölçülerindedir. 12 dikdörtgen ve kare panoya bölünmüştür. Panoların içerisinde aslan, geyik, leopar, diz çökmüş boğa, kaplan ve ayı tasvirleri; çarkıfelek (triskeles), zikzak motifleri ve Süleyman Düğümleri bulunmaktadır (Resim 10).

5 Levi, 1945. Ayrıntılı bilgi için bkz. s. 85-87.

6 Levi, 1945: s. 337-339. Soteria Mozaïği hakkında ayrıntılı bilgi için bkz.s. 337-339.

2016 yılında müzenin yaptığı sondaj kazısı sırasında tespit edilen bu mozaikli alanı, parsel üzerinde bulunan evin beton ayakları yer yer yok etmiştir. Kompozisyon, kuzeyden güneye doğru daire içerisinde Süleyman Düğümü; dikdörtgen pano içerisinde sadece baş kısmı kalan diğer kısımları tamamen tahrip olan atlar vaziyette boğa; dairenin ortasında merkezde mavi, sarı, kırmızı ve beyaz renkte bir çarkıfelek motifi; bu motifin doğusunda bulunan 78x46 cm ölçülerindeki dikdörtgen panonun merkezinde sarı, kahverengi renklerde arkasında bir ağaç bulunan koşar vaziyette bir geyik; çarkıfelek motifinin batısında 110x70 cm ebatlarındaki dikdörtgen panonun merkezinde öne uzattığı pençeleriyle hareket halinde olduğu izlenimi veren bordo ve sarı renklerde, arka ayakları tahrip olmuş bir ayı; daire ortasında bir Süleyman Düğümü ve 110x70 cm ölçülerindeki dikdörtgen panonun merkezinde gri, siyah renklerde, boynunda tasmalı olan bir leopar; yine merkezde mavi, sarı, kırmızı, beyaz renklerde yapılmış çarkıfelek motifinin doğusunda, dikdörtgen bir pano içerisinde, baş kısmı tahrip olmuş, koşar vaziyette bir kaplan; çarkıfelek motifinin batısında 110x70 cm ölçülerinde bir dikdörtgen panonun merkezinde kırmızı, beyaz, sarı ve siyah renklerde diz çökmüş bir boğa; devamında daire ortasında ikinci bir Süleyman Düğümü motifi; 110x77 cm ölçülerinde dikdörtgen bir panonun merkezinde kırmızı, sarı, siyah renklerde koşar vaziyette bir aslan tasviri; bu tasvirin doğusunda dikdörtgen bir pano içerisinde sarı, kırmızı, siyah, beyaz renklerde diyagonal bir bezemeden oluşmaktadır.

Flaviopolis Evi'nin iç atriumunun ortasında bir süs havuzu da yer almaktadır. Süs havuzu iç içe geçmiş küçük sığ havuzlardan oluşmaktadır. Dışta kalın bir duvar, duvarın içinde dar bir havuz, havuzun ortasında kenarının bir bölümü yarım ay şeklinde olan bir iç duvarla örülmüş bir bölüm bulunmaktadır. Dış duvarın üstü geometrik motiflerden oluşan mozaiklerle, iç havuzun tabanı kare pişmiş toprak plakalarla kaplıdır. Süs havuzunun yarısı batıda yer alan sokağın altına doğru devam etmekte olup yalnızca kuzeyde küçük bir bölümü açığa çıkarılmıştır. Sokakta henüz kazı yapılamadığı için süs havuzunun planı tespit edilememiştir.

Villanın iç atriumunun batısında iç atriumdan 3-4 cm yüksekte villanın ziyafet salonunun sadece kuzey kenarı açığa çıkarılmıştır. Mozaiklerle kaplı olan yemek salonu, batısındaki büyük caddeye doğru

uzanmakta olup parsel içerisinde ancak bir köşesi ortaya çıkarılmıştır. Çok büyük ebatlarda bir ziyafet salonuna ait olduğu kalın dış bordüründen anlaşılan mozaik'in bordürü geometrik motiflerle yapılmıştır. Bu bordürün batı-güney kenarında "Aeneas ve Dido'nun Aslan Avı" sahnesi bulunmaktadır. Bu sahnenin altında, son iki satırı tahrip olmuş bir yazıt mevcuttur. Ana sahneyi çevreleyen ikinci bordürün açığa çıkarılabilen kenarında ve bordürün köşesinde dalga kuşağının elips şekli oluşturduğu bölüm içerisinde bir küre üzerinde dans eden, cepheden yapılmış ayakta duran bir Mainad figürü bulunmuştur (Resim 11).

1.2. Flaviopolis Evi'nin Ziyafet Salonundaki Mozaikler

1.2.1. Aeneas ve Dido'nun Aslan Avı Sahnesi

Triclinium olarak nitelendirdiğimiz büyük ziyafet salonunun ana kompozisyonu yolun altında kalmıştır. Bu ziyafet salonu mozaik'inin kalın dış bordürünün güney kenarında, yapraklardan oluşan sarmaşık motiflerinin bulunduğu bir sıra bordürle sınırlandırılan dikdörtgen bir pano içerisinde "Aeneas ve Dido'nun Aslan Avı" sahnesinin yer aldığı bir mozaik bulunmaktadır (Resim 12). Ana sahnede, at üzerinde aynı yöne hareket halinde üç figür bulunmaktadır. İlk figür, başında miğferi olan mavi kıyafetli, pelerinli Aeneas olup sağ eliyle bir mızrak tutmaktadır. Başının üst bölümünde ismi olan Aeneas (AINIAC) yazmaktadır (Resim 13). Ortadaki ikinci figür Dido olup o da sağ elinde mızrak tutmaktadır. Dido'nun gövde kısmı tahrip olmuştur. Üzerinde Dido (ΔΙΔΟ) yazmaktadır (Resim 14). Panoda üçüncü figür olarak miğferli mavi pelerinli sarı kıyafetli olarak betimlenen Aeneas'ın oğlu Askanios'a yer verilmiştir. Askanios sağ elindeki yayı germiş şekilde tasvir edilmiştir. Üzerinde Askanios (ACKANIOC) yazmaktadır (Resim 15). Bu üç atlının altında koşar vaziyette, boynunda tasmalı bulunan bir av köpeği, Askanios tarafından ok ile vurulan ve yerde kanlar içinde yatan aslana doğru koşmaktadır. Aslanın sırtından akan kan detayı bile ince bir işçilikle mozaik üzerine işlenmiştir.

Bilindiği üzere Aeneas, Vergilius'un "Aeneas Destanı"nın kahramanıdır. Vergilius, on iki bölümden oluşan kitabında Troyalı kahraman Aeneas'ın Troya

Savaşı'ndan sağ kurtulanlar ile birlikte babası ve oğlunu alıp kaçmasından Roma yakınlarına yerleştikleri zamana kadar başlarından geçen olayları anlatır. Kitabında yola çıkışlarından yedi yıl sonra Kartaca'ya ulaşması, Kartaca Kralı'nın kızı ile karşılaşması, Dido ile yaşadıkları büyük aşk, Aeneas'ın Kartaca'dan ayrılması ve Dido'nun kendisini öldürmesi yer almaktadır (Akşit, 1965: s. 30-55).

İngiltere'de Somerset Country Museum'da bulunan ve bir villanın hamamının soğukluk (frigidarium) bölümüne ait olan mozaikte Aeneas ve Dido'nun hikâyesi Romalı şair Vergilius tarafından anlatıldığı gibi tasvir edilmiştir. Mozaikler MS 4. yüzyıla tarihlendirilmektedir. "Low Ham Mozaïği" olarak adlandırılan mozaikte, beş panelde bir anlatı öyküsü sunulmaktadır. Birinci panelde, Aeneas'ın Dido'ya hediye olarak sunacağı tacı gemide yukarıya kaldırdığı sahne, hemen arkasında Aeneas'ın Kartaca'ya yelken açtığı bir sahne yer alır. Ortadaki panelin ilk sahnesinde Aeneas'ın oğlu Askanios ve annesi Venüs'ün Dido ile tanışma sahnesi, ortada Venüs'ün Dido ile Aeneas'ın aşklarını yok etmek için Eroslara emirler verdiği sahne, Dido ile Aeneas'ın kucaklaşması, altta kalan son büyük sahnede ise Dido ile Aeneas'ın av sahnesi yer almaktadır (Dunbabin, 1999: s. 96-98)(Ling, 1988: s. 113-114).

Flaviopolis Evi'nde ortaya çıkarılan "Aeneas ile Dido'nun Aslan Avı Mozaïği"ndeki gibi Low Ham Mozaïği'nin bir sahnesinde de Aeneas, Dido ve Askanios at sırtında pelerinleri havada uçuşarak hareket halinde ava giderken betimlenmişlerdir. Flaviopolis Evi'nde de at sırtında betimlenen üç figürün avlanma sahnesinin yaşadığı an betimlenmiştir.

Söz konusu mozaïğin altında bir tabula ansata içerisinde 4 satırlık (alttan 3. ve 4. satır kısmı tamamen tahrip olmuş) eski Yunanca bir yazıt ortaya çıkarılmıştır. "ΤΕΓΟΝΕΚΑΛΙΙΙCΜΕΤΑΠΟΛΟΥΔΕ ΚΑ ΜΑΤΟΥΟΜΕΝΚΑΜΑΤΟC ΔΥCΤΡΟΥΙΚΑΔΙ ΠΑΡΗΛΑ ΘΕΝΤΟΔ...ΔΙΑΜΕΝΙΑ..." Yazıtın Prof. Dr. Hamdi Sayar tarafından yapılan çevirisi şu şekildedir: "EY METAPOLOUDES! GÜZEL BİR EMEĞE DÖNÜŞ (alın teri ol). EMEK, DYSTROS AYININ 20. GÜNÜ GELDİ..." Yazıtın en önemli bölümü olan ve bize tarih verecek bölüm tamamen tahrip olmuştur.

Geometrik motiflerden oluşan dış kalın bordürün içinde; ana kompozisyonu çevreleyen ve karelerden oluşan ikinci bir bordürün güney kenarında; iç içe

geçmiş elipslerin ortasında; sağ elini başına götürmüş vaziyette, cepheden ayakta, dans etmenin etkisiyle üzerine giydiği khitonun eteklerinin uçtuğu giysisiyle Mainad yer almaktadır. Sol elinde asa tutan figür, bir kürenin üzerinde dans etmektedir (Resim 11).

1. 2. 2. Geometrik Desenli Mozaik

Mevsimler Mozaïği'nin kuzeyinde, araları kesme taşlarla desteklenmiş moloz taşlarla örülü bir oda açığa çıkarılmıştır. Odanın tabanı mozaikle kaplı olup mozaïğin dış bordürü koyu zeminin üzerine üçgen, dörtgen ve karelerden oluşan geometrik bir bordür ile çevrilidir. Ortada bulunan ana kompozisyon da dikdörtgen, kare ve dörtgen panolara bölünmüş olup panoların ortası geometrik bezemelerle; pelta, svastika motifleri ile süslenmiştir.

2. Genel Değerlendirme

Villanın atriumunda ortaya çıkarılan mozaikler üzerinde yer alan Nereidler, Tritonlar, Hippokamos ve Deniz Yaratıkları, Roma Erken Dönem sanatında "Maria Thiasos" olarak bilinirler. Thiasos motifleri genellikle ölümle ilgilidir (Wrede, 1976: s. 147). Mozaik döşemede yer alan Nereidler, genellikle peristilli Roma villalarında atrium olarak kullanılan mekânlarda karşımıza çıkar (Er, 2004: s. 42). Efes'te atriumda bulunan mozaik döşemede Nereid, at vücutlu bir deniz yaratığı üzerinde mantosunu sağ eliyle havalandırarak oturmaktadır. Kompozisyona elinde yaba ile bir triton eşlik etmektedir. Nereid betimli mozaikler özellikle Akdeniz ülkelerinde görülmektedir (Şahin, 2007: s. 88-93). Nereid konulu mozaikler altın çağını MS 3. yüzyılda yaşamıştır. Eyaletlerde ve Roma'da deniz konulu mozaikler, aristokratik kesim tarafından büyük ilgi görmüştür. Roma'da ve eyaletlerde peristilli atriumlar adeta bir oda gibi dekore edilmişlerdir. Efes Antik Kenti'nde B Evi Peristilli Taban Mozaïği'nde bulunan "Poseidon'un Amphitrite'yi Denizati Hippokamosla Kaçırması" konusunun işlendiği (Erdemgil, 1986: s. 138) tasvirde Nereid kızı Amphitrite, Flaviopolis mozaiklerinde yer alan Nereidlerle aynıdır. Her iki betimlemeye de himation, bedeninin alt bölümüne doğru sıyrılmış vaziyette üst kısmı çıplak, deniz yaratığı üzerine oturur biçimde ve eliyle rüzgârda havalanan şalını tutar vaziyette betimlenmiştir. 1934 yılında, Antakya ve çevresinde Fransızlar tarafından

gerçekleştirilen kazı çalışmaları sırasında bulunan ve E Hamamı olarak adlandırılan hamam yapısının taban mozaiklerinde Tritonlar ve Nereidler betimlenmiştir⁷.

Yine villanın ziyafet salonunda, ana kompozisyonun bordür kenarında çeşmelerin, kaynakların ve derelerin perileri olarak tanımlanan mainad figürü dans eder biçimde tasvir edilmiştir. Bakkhalar ismi ile de anılan mainadlar, Dionysos alayının en gizemli üyeleridir. Tanrı etkisiyle kendinden geçen, doğaya ve tanrıya karışarak öbür insanlara çıldırmış gibi görünen kadınlar için de bu sıfat kullanılır (Erhat, 1975: s. 45). Dionysos'un alayı ile birlikte tasvir edildiği birçok sahnede mainadlar, tympanum adı verilen kenarları ziller ile süslü tefler ya da çalparalar çalarak dans ederken gösterilmektedir (Aygüneş, 2006: s. 17).

Sonuç

Roma Dönemi'nde zenginlik, güç, gösteriş ve statü göstergesi olarak evler/villaların, kamuya ait hamamların, havuz ve çeşmelerin tabanlarını süsleyen mozaikler; yok olmuş antik kentler ile ilgili bilgilerin günümüze taşınmasında çok önemli belgeler görevini üstlenmektedirler. Kadırlı merkezinde Dere Mahallesi, 237 ada 38 parselde, 2015 yılında sondaj kazısı sonucu bir parçası tespit edilen ve 2018-2020 yılları arasında 630 m²lik bir parselde yapılan bilimsel kazılar sonucunda ortaya çıkarılan kalıntılardan, sikke ve buluntulardan, mozaiklerdeki betimlemelerden yola çıkarak bulunan mozaiklerin ve kalıntıların Flaviopolis Antik Kenti'nin yerleşim sahasında büyük bir Flaviopolis Evi'ne ait olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Flaviopolis Evi'nin ortaya çıkarılan iç atriumu, ziyafet salonu ve bir odası, mitolojik sahneler, evcil-yabani hayvan betimlemeleri, mevsimlerin kişileştirmeleri ve geometrik motiflerin yer aldığı mozaiklerle kaplıdır. Kazılarda bulunan fresk ve mermer parçalarından, Roma Evi'nin özellikle iç atriumun duvarlarının fresklerle ve mermerlerle kaplı olduğu düşünülmektedir. Parselde yapılan kazılarda Flaviopolis Evi'nin sadece 100 m²lik dar bir bölümü ortaya çıkarılabildiği olup evin kalıntıları ve mozaikleri batıda trafiğe açık büyük bir caddeye, güneyde küçük sokağa ve günümüz binalarına doğru uzanmaktadır. Flaviopolis Evi'nde bulunan mozaikler ve mimari kalıntılar aynı döneme aittir. Kazılarda iç atrium, süs havuzu ve ziyafet salonu aynı kotta ortaya çıkarılmıştır.

İç atriumda bulunan Hayvanlar Mozaïği, Mevsimler Mozaïği ile tabanda her iki kompozisyonun bitişinde diğer mozaïğin dış bordürüyle birleşmiştir. Mevsimler Mozaïği, Nereidler ve Kassiopeia Mozaïği ile aynı dış bordür ve iç bordür bağlantısı ile tasvir edilmiştir. İç atriumda bulunan bu mozaikler, güneyde bulunan süs havuzunun kuzey ve batısında konumlandırılmıştır. Her iki sahne de ince uzun bir kompozisyon şeklinde iç atriumda verilmiştir. Yemek salonunda bulunan Aeneas ile iç atriumda bulunan diğer tasvirler arasında 2-3 cm'lik bir kod farkı vardır. İki mozaïğin arasında bir duvar kalıntısına ait olabilecek uzun bir boşluk bulunmuştur. Roma evlerinde genellikle merkezde bir süs havuzu, havuzu çevreleyen iç atrium ve atriuma açılan bir ziyafet salonu bulunmaktadır. Çok az bir bölümü ortaya çıkarılan Flaviopolis Roma Evi'nin mimarisi de evin aynı bölümlerini kapsamakta olup mevcut haliyle bir plan çıkarmak zordur. Kazılarda ortaya çıkarılan küçük buluntular da mozaiklerin ve kalıntıların tek bir Roma Evi'ne ait olduğunu kanıtlamaktadır.

Flaviopolis Antik Kenti mozaiklerinde özellikle bordür kompozisyonları Zeugma, Antakya ve Efes ve diğer Roma hâkimiyetinde olan Avrupa ve Kuzey Afrika mozaikleri ile aynıdır. Mozaiklerin etrafını çeviren bordürler standart mozaik repertuarında yer alan süsleme elemanlarıdır (Dunbabin, 1999: s. 169-173). Bordürler için geniş alanlar bırakılmıştır. Ev sahipleri tarafından villalarda bordürlerde genelde mozaik sanatçılarından repertuarından seçimler yapılmış; figürlü ana kompozisyonlarda ev sahibinin isteği doğrultusunda mitolojik konular işlenmiştir. Geometrik mozaiklerde ise yine mozaik sanatçılarından repertuarından seçimler yapılmıştır. Mozaiklerde mevsimler mozaïğinde görüldüğü üzere kişileştirmeye yer verilmiştir.

Flaviopolis mozaiklerinin genel özelliklerinin incelenmesinde mozaiklerde figürlerde mozaik ustaları realist bir üslup kullanmışlardır. Üsluptaki realistik nedeniyle figürlerde çok geniş bir renk yelpazesine yer vermişlerdir. Figürlerdeki realistik mozaik sanatçısının sanat özelliklerine hâkimiyetinin bir göstergesi olsa da özellikle Tritonların ellerinin anatomilerine aykırı olarak büyük verilmesi mozaiklerde yerel ustaların da görev aldığı bir göstergesi olabilir. Mozaikte iç atriumda yer alan mitolojik tasvirlerde genellikle takılarda ve taçlarda cam tesseralar kullanılırken

7 Levi, 1945. E Hamamı mozaiklerinde Nereidler için bkz. s. 269-270.

ziyafet salonunda yer alan dans eden Mainad figürünün elbisesinde bu tasviri sınırlayan elips formundaki alanda ve Aeneas'ın elbisesinin tamamen turkuaz cam tesseralarla yapılmış olması dikkate değerdir.

Yapılan bilimsel kazılar sonucunda parselin güneyinde ortaya çıkarılan Flaviopolis Evi'nin mozaiklerini; mimari kalıntılar, küçük buluntular ve sikkeler ışığında MS 3. yüzyılın sonu 4. yüzyılın başına tarihlenmek mümkündür. Kazılarda, yukarıda da belirtildiği gibi 100 m²'lik bir alanda büyük bir Roma Evi'nin sadece iç atriumunun bir bölümü, süs havuzunun bir kenarı, ziyafet salonunun çok küçük bir bölümü, bir çeşme ve bir odasının bir bölümü ortaya çıkarılmıştır. Evin kuzeyinde ise parselin 500 m²'lik bir alanında sikkelerden ve buluntulardan yola çıkarak Roma Evi'ne göre daha geç döneme MS 5.-6. yüzyıla tarihlenebileceğimiz yerleşim alanı bulunmuştur. Duvarları moloz taşlarla örülmüş basit bir mimarinin hakim olduğu yerleşimde, moloz taşlarla bir daire ve dairenin ortasında muhtemelen "Roma Evi'nin" sütunlarının kullanıldığı 3 ışığın bulunduğu bir oda, odanın güneyinde 3 ocağın bulunduğu bir mutfak ve küçük bir tuvalet (latrarium) bulunmuştur.

Flaviopolis Antik Kenti'nin bir evine ait mozaikler ve kalıntılar şimdiye kadar Kadirli ilçesinde bulunmuş Flaviopolis'in Roma Dönemi'ni aydınlatabilecek; bize dönem hakkında önemli bilgiler sunabilecek en erken dönem kalıntılarıdır. Ayrıca "Aeneas ve Dido'un Aslan Avı" sahnesi ilk defa Anadolu'da bu Roma Evi'nde tasvir edilmiştir. İngiltere'de Somerset Country Museum'da bulunan "Aeneas Mozaği" yayın taramalarında bulunan ikinci bir örnektir. Yine Nereidler'le Kassiopeia'nın güzellik yarışmasını anlatan bir mozağe bugüne kadar Anadolu'da rastlanmamıştır. Sadece Güney Kıbrıs'ta Baf Bölgesindeki Paphos Antik Kenti içerisindeki Aion Evi'nde; Suriye'de Apamea Müzesi'nde ve Suriye Ulusal Müzesi'nde sergilenen bir mozaikte bu güzellik yarışmasından kesitler tasvir edilmiştir. Bu nedenle Flaviopolis Evi'nde bulunan iki tasvir nadide örneklerdendir.

Flaviopolis Evi'nin, mozaik tasvirlerinden ve mimarisinden yola çıkarak soylu, zengin ve aristokrat bir aileye ait olduğu söylenebilir. Roma Dönemi'nde, eyaletlerdeki villaların, hamamların ve kamu binalarının tabanlarını süsleyen mozaikler aynı zamanda dönemin giyim tarzını, kamu ve sivil yapıların mimarisini,

faunasını, florasını, ikonografyasını sunduğu gibi bize o dönemin kültürel ve ekonomik yapısı hakkında da bilgiler sunar. 3 yıllık bir kazı sonucunda ortaya çıkan mozaikler ve kalıntılarla bilim çevrelerince yeri tam lokalize edilemeyen Flaviopolis Antik Kenti'nin artık Kadirli ilçesinin Bağ, Tufanpaşa ve Pazar mahallelerinin içinde yer aldığı bölge olduğu kanıtlanmıştır. Flaviopolis Antik Kenti'nde ortaya çıkarılan mozaiklerdeki mitolojik tasvirler sanatsal açıdan aynı bölgede yer alan Zeugma ve Hatay mozaikleri ile yarışacak niteliktedir. Yapılacak projelerle mozaiklerin bulunduğu parselin bir açık hava müzesine dönüştürülerek ziyarete açılması, bölgeye dikkat çekilmesini sağlayarak Flaviopolis Antik Kenti'nin diğer kalıntılarının ehemmiyetle çıkarılmasına önderlik edecektir.

* *Flaviopolis Antik Kenti'nde yürütülen kazı çalışmalarında büyük bir özveri ile çalışan Osmaniye Müzesi uzmanları Zeynep KAVUKLU, Ümit KAYIŞOĞLU, Halil ÇOŞAR, Oğuz GEZGİN, Kürşat KOÇER, Murat SERİN ve kazı çalışmalarında görev yapan diğer Arkeolog-Restoratör arkadaşlarım ile diğer tüm ekip arkadaşlarıma sonsuz teşekkürlerimi sunarım.*

Kaynakça

- Akşit, O. (1965). *Vergilius Aeneas*.
- Altay, M. H. (1965). *Adım Adım Çukurova*, Adana.
- Aygüneş, F. M. (2006). *Roma Dönemi Anadolu ve Doğu Akdeniz Mozaik Sanatında Dionysos Betimlemeleri*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.
- Bayliss, R. (1997). The Alacami in Kadirli: Transformations of a Sacred Monument, *Anatolian Studies*, 57-87.
- Bowersock, G.W. (2006) *Mosaic as History the Near East from Late Antiquity to Islam*, Cambridge.
- Dunbabin, K. M. D. (1978). *The Mosaic of North African Studies in Iconography and Patronage*, Oxford.
- Dunbabin, K.M.D. (1999). *Mosaics of the Greek and Roman World*, Cambridge.
- Dunbabin, K. M. D. (1999). *Mosaics of the Greek and Roman World*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Er, Y. (2004). *Klasik Arkeoloji Sözlüğü*, Ankara: Phoenix Yayınevi.
- Erdemgil, S. (1986). *Ephesus Ruins and Museum*.
- Erhat, A. (1975). *İşte İnsan, Ecce Homo*, İstanbul.
- Hanfmann, G. (1951). *The Sarcophagus in Dunbarton Oaks*, Harvard.
- Kerenly, K. (1999). *Die Mythologie der Griechen*, Münih.
- Lassus, J. (1956). *Reflexion sur la Technique de la Mosaïque*, Alger.
- Levi, D. (1945). *Antioch Mosaic Pavements, Volume I*, Princeton: Princeton University Press.
- Levi, D. (1947). *Antioch Mosaic Pavements, Volume II*, Princeton: Princeton University Press.
- Ling, R. (1998). *Ancient Mosaics*, London.
- Olszewski, M. T. (2013). *The Iconographic Programme of the Cyprus Mosaic from the House of Aion Reinterpreted as an Anti-Christian Polemic*, Warsaw.
- Parrish, D. (1984). *Season Mosaics of Roman North Africa*, Roma.
- Sayar, M. H. (1999). Antik Kilikya'da Şehirleşme, *XII. Türk Tarih Kongresi*, Ankara: Türk Tarih Kurumu, 211-212.
- Sayar, M. H. (2012). Çukurova Eskişehir Şehirlerinin İmar İskanına Roma Devleti'nin Katkısı, *İçel Sanat Kulübü Aylık Bülteni*, 194, 75-81.
- Şahin, D. (2004). *Amisos Mozaiği*, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı.
- Şahin, D. (2007). *Roma Dönemi Mozaik Betimlerine Göre Nereid İkonografisi*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Türkoğlu, S. (1999). *Efes'in Öyküsü*, İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları.
- Üçecam, D. ve Hayli, S. (2003). Kadirli'nin Kuruluş ve Gelişmesi, *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 13 (2), 67-90.
- Ünal, A. ve Girginer, S. (2007). *Kilikya-Çukurova, İlk Çağlardan Osmanlılar Dönemi'ne Kadar Kilikya'da Arkeoloji, Tarih ve Tarihi Coğrafya*, İstanbul: Homer Kitabevi.
- Wrede, H. (1976). *Lebersym Bole und Bildnisse Zwischen Meerwesen*, Festschrift für Gerhard, Kleiner, Tübingen.

Ekler

Resim 1: Kazı Alanı

Resim 2: İksaropieh “ΧΑΡΟΠΗ” İsimli Nereid

Resim 3: Terpiomeneh (TEPIOMENH) İsimli Nereid

Resim 4: Treitonis (TPEITHINIC) İsimli Nereid

Resim 5: Kassiopia ve Tritonlar Mozağı

Resim 6: Mevsimler Mozağı

Resim 7: Mevsimler Mozaği'ndeki Soylu Kavramının Kişileşmesi

Resim 8: Mevsimler Mozağindeki Bereket Kavramının Kişileşmesi

Resim 9: Mevsimler ve Nereidlerin Geçişi Mozaikleri

Resim 10: Hayvanlar Mozaïği

Resim 11: Mainad (?) Figürü

Resim 12: Aeneas ve Dido'nun Aslan Avı Sahnesi

Resim 13: Aeneas Figürü

Resim 14: Dido Figürü

Resim 15: Askanios Figürü (Sağda)